

ske, litzenske in poznovučedolske kulture. V resnici pa predstavljajo fazo Višnjico najdbe iz Velike pečine na Ravni gori, ki jih je iz jamskih holocenskih plasti izkopal zagrebški paleontolog M. Malez in jih še neobjavljene hranijo Inštitut za paleontologijo JAZU, Arheološki muzej v Zagrebu in Gradski muzej v Varaždinu (M. Malez, Ljetopis JAZU 64, 1960, 294; Arh. vestnik 18, 1967, 272; Arh. rad. i rasprave 4-5, 1967, 53, podrobni opisi najdb niso nikjer navedeni; S. Vuković, Spomenica Varažd. muzeja 1925—1935, 80; J. Kallay, Biol. glasnik 8, 1955, 33).

In na koncu. Z ozirom na vse pogostnejše nove najdbe poznoneolitskega, eneolitskega in zgodnjebronastodobnega časa na področju jugovzhodnih Alp in Podonavja (Slovenija, severozah. Hrvatska, južna in zahodna Avstrija, jugozah. Slovaška) bo treba tudi doma marsikje dopolniti in spremeniti kulturno in časovno mesto točasnih najdb. Gre končno za enotno časovno in kulturno opredelitev ter poimenovanje poneolitskih materialnih ostalin na tem področju: za alpski facies lengyelske kulture po J. Korošcu (Acta Arch. Acad. Sc. Hung. 9, 1958, 83 ss), za lasinjsko kulturo po S. Dimitrijeviću (Opuscula arch. 5, 1961, 22 ss), za škocjansko-lasinjsko kulturo po S. Pahiću (Časopis za zgod. in narodopisje, n. v. 4 [39] 1968, 43 op. 13), za südinneralpine Jungsteinzeit po H. Dolenzu (Wien. Präh. Zeitschrift 25, 1938, 59 ss), za poznoneolitski mešani stil po G. Mossler (Carinthia I 144, 1954, 76 ss) in za tip Pölschals-Strappelkogel po R. Pittioni (Urgeschichte des österr. Raumes, Wien 1954, 208 ss).

Tudi v materialni kulturi Ljubljanskega barja bo treba marsikaterih dopolnitev in popravkov. Potrebna bi bila lokalna horizontalna stratigrafija vseh barjanskih najdišč. Dosedanja naziranja so že domala zastarela in lokalistična, kajti Ljubljansko barje kliče po moderni tipološko-sintetični in statistični obdelavi materiala. Pokazalo se bo namreč, da so bile v dobi trajanja kulture Ljubljanskega barja najmanj tri značilne kulturne faze s svojimi posameznimi stopnjami.

F. Leben

G. Guerreschi, *La Lagozza di Besnate e il neolitico superiore padano*. Pubblicazione a cura della Società Archeologica Comense, Como 1967. Strani 356, 29 tabel, 30 statističnih razpredelnic, 78 fotografij in 349 slik med tekstem.

V poznem neolitiku je na obrežju majhnega (danes izsušenega) morenskega jezera v kraju Lagozza di Besnate južno od Varesa v Lombardiji stala mostiščarska naselbina z značilno materialno kulturo; ime Lagozza kultura je dobila po mestu najdišča.

Z izdajo te knjige smo dobili vpogled v skoraj vso materialno zapuščino Lagozza kulture v severni Italiji, ker je tu domala zbrano vse gradivo s palafitskega najdišča Lagozza di Besnate in drugih sorodnih najdišč v Italiji. Kar pa daje delu pomen in vrednost, je to, da je avtor keramični in kamniti inventar tipološko razvrstil in statistično obdelal z jasno slikovno dokumentacijo. Tako je ta publikacija ena redkih italijanskih arheoloških edicij, ki nam s sistematičnim prikazom daje zaključeno sliko o kronološki in tipološki problematiki določenega kulturnega kompleksa. Avtor je knjigo posvetil pokojni P. L. Zambotti, ki je prva pričela razpoznavati in klasificirati severnoitalijanske neo- in eneolitske mostiščarske kulture.

Iz prvega dela knjige, kjer avtor uvodoma navaja zgodovinske, topografske, floristične, ekonomske in kronološke izsledke, je moč izluščiti nekaj zaključkov.

Lončarstvo, ki izpričuje značilno svojevrstnost v oblikah, kaže samosvoj razvojni facies, na katerega niso vplivale nobene druge istočasne kulture.

Takratna klima je bila z vmesnimi sušnimi obdobji vlažno mediteranska.

Izključno pridelstvo je bilo vezano na obdelovanje zemlje, gojenje žit, lov in morda še ribolov.

Posebno razvito je bilo izdelovanje tekstila, saj so našli obilico glinastih vreten in ledvičastih glinastih uteži; pri nas poznamo tak primer ek iz jame Kevderc (F. Leben, Acta carsologica 3, 1963, 229), na Ljubljanskem barju pa so jih večkrat opredelili kot kose gnetene, nežgane gline ali kot kose hišnih tal.

V naselbini ali v bližini niso odkrili nobenih sledi o načinu pokopa prebivalcev, kar je velika vrzel v poznavanju in vrednotenju te kulture.

Tudi živalskih kostnih ostankov sploh niso našli.

Keramično produkcijo je avtor po obliki in rabi razdelil v več grup, od teh je prvih sedem tipiziranih izdelkov. Pri svoji tipološko-statistični metodi za razporeditev keramičnih izdelkov je uporabil le preveč kompliciran sistem (kombinacijo črk in števil z različnimi variantami), ki otežkoča in mučno vpliva na študij keramike:

1. skodele s konveksnim dnom in bolj ali manj ravnim vratom obsegajo 95 primerkov ali 44,40 % vsega lončarstva;

2. kroglasti lonci s konveksnim dnom imajo preluknjane bradavice za obešanje posode na vrstico (22 prim. = 10,30 %);

3. konični lonci z ravnim dnom in plastičnimi prevrtanimi aplikacijami za obešanje posode (31 prim. = 14,50 %);

4. globlje konične skodele z ravnim ali usločnim dnom imajo včasih prevrte bradavičaste aplikacije (20 prim. = 9,30 %);

5. krožniki (5 prim. = 2,35 %);

6. pokrovi (5 prim. = 2,35 %);

7. miniaturne posode, globlje kroglaste skodele z ravnim ali usločnim dnom in konične skodele z ravnim dnom, ki tipološko odstopajo od prvih štirih grup (36 prim. = 16,80 %);

8. neponavljajoče se in netipične oblike posod (17 prim.);

9. keramika tipa Polada vendar negotovega izvora (3 prim.).

Razen krožnikov in pokrovov je vse drugo posodje neornamentirano, pač pa skrbno izdelano z glajeno površino v temno rjavi ali črnkasti barvi. Krožniki in pokrovi izstopajo namreč po kompliciranem geometričnem okraševanju površine z vrezi in vbodi še na vlažno glino pred žganjem.

10. diskasta vretena za statve (111 prim.); 47 od njih je radialno ornamentiranih z vrezi in vbodi. O pomenu in izvoru tako ornamentiranih vreten je razpravljajal že O. Cornaggia Castiglioni (Rivista Arch. dell'Ant. Prov. e. Dioc. di Como 136-137, 1954-55, 5 ss);

11. velike ledvičaste uteži (27 prim.);

12. drugi keramični izdelki: konične uteži za mreže (5 prim.) in dve zajemalki;

13. kamnita industrija: retuširana orodja kažejo večkrat nagnjenje k mikrolitizmu, neretuširani lamelni odbitki, ploščate sekire s koničnim temenom (Spitznackenberg) in ornamentirani peščenjaki kultnega pomena. Tudi o vlogi in kulturnih vzorih teh peščenjakov je izjavil mnenje prav tako O. Cornaggia Castiglioni (Bull. di Paletn. Italiana, N. S. 10. Vol. 65, 1956, 143 ss in Riv. di Sc. Preist. 11, 1956, 53 ss).

V drugem delu te knjige avtor primerja tipološke značilnosti drugih neolitskih najdišč, kjer se pojavljajo elementi Lagozza kulture. Analogije za nje je našel na 14 najdiščih Apeninskega polotoka, na 2 najdiščih jugozahodne Francije (facies Chassey) in na štirih najdiščih romanske Švice (facies Chassey-Cortailod). Pri tem pa ugotavlja, da se najboljše kulturne paralele pojavijo na bližnjem Isolino di Virginia (Varese), da je prav to najdišče prevzelo kulturno dediščino Lagozza kulture in da ono naprej predstavlja glavno središče njene širjenja. Ker pa se v materialni kulturi opazi, da se med obema najdiščema vedno bolj izgublja skupne tipološke oblike, obstoji možnost, da se pojavi neki nov pozneolitski okus, ki sta značilna zanj skoraj popolna odsotnost kompliciranega ornamentiranja in pa ožek izbor funkcionalnosti posodja.

Z ozirom na to novo strujo, ki izraža najvišjo kulturno zrelost prav v Lagozzi di Besnate in Isolino, pravi avtor, je potrebno izraz Lagozza kultura nadomestiti s širšim pojmom oziroma ustrežnejšim poimenovanjem kulturnega kompleksa; predlaga naziv pozni neolitik padske nižine (neolitico superiore padano).

Problematično pa je absolutno kronološko mesto Lagozza kulture. Radiokarbonska analiza ostalin postavlja začetek njenega trajanja v 2840 pr. n. št. (str. 18), to je v čas, ko se v severni Italiji poraja dosti starejša, srednjeneolitska kultura posod s kvadratnim ustjem (vasi a bocca quadrata). Po relativni kronologiji je torej taka datacija previsoka. Lagozza kultura spada namreč v

čas med pozno fazo Cortailod kulture in Horgener kulturo v Švici (V. von Gonzenbach, *Die Cortailod Kultur in der Schweiz*, Basel 1949; E. Vogt, *Jahrbuch der Schweiz. Ges. für Urgeschichte* 51, 1964, 7 ss; *Germania* 45, 1967, 1 ss), v obdobje poznih stopenj Rössener, Michelsberger in Münchshöfener kultur v južni Nemčiji (A. Stroh, 28. Ber. Röm.-Germ. Komm. 1938, 8 ss; J. Lüning, 48. Ber. Röm.-Germ. Komm. 1967, 1 ss; P. Reinecke, *Der Bay. Vorgeschichtsfreund* 7, 1927/28, 8 ss; H. P. Uenze, *Bay. Vorgeschichtsblätter* 29, 1964, 1 ss; L. Süß, *Die Münchshöfener Kultur in Bayern*, Inaug. Dissertation an der Univ. zu Marburg, 1959) in v čas mlajšega obdobja Chaséen kulture v zah. Franciji (J. Audibert, *Bull. Soc. Préh. Franc.* 55, 1958, 94 ss; M. Escalon de Fonton, *Gallia-Préhistoire* 1, 1958, 79 ss; L. Barral, *Bull. Mus. d'Antrop. Préh. de Monaco* 6, 1959, 205 ss), a ji v severni Italiji takoj sledita Remedello in Polada kulturi.

Verjetnejše absolutno časovno mesto Lagozza kulture je torej nekje med 2400—2100 pr. n. št., medtem, če z ozirom na kratko dobo njenega trajanja.

F. Leben

Reallexikon der Assyriologie und vorderasiatischen Archäologie. Nach E. Ebeling, B. Meissner, E. Weidner unter Mitwirkung von... (7 ožjih strokovnjakov) herausgegeben von W. von Soden. III. Band, 4. Lieferung: *Geschwulst* — *Gewand* (str. 233—320), 1966; 5. Lieferung: *Gewand* — *Girsu* (str. 321—400) 1968. 8°. Walter de Gruyter Co. Berlin.

»*Habent sua fata libelli*«. Ta rek iz izkušnje velja še v posebni meri za enciklopedične obdelave, kakor je Realni leksikon za asiriologijo, ki je navezan na mednarodno sodelovanje strokovnjakov; pri tem pa ni lahko zagotoviti uspešno koordinacijo. Tako se je od obeh ustanoviteljev, pokojnih Bruna Meissnerja († 1947) in Erika Ebelinga († 1955) začeto delo po dveh zvezkih (do črke E) l. 1938 ustavilo. E. Ebeling se je z veliko vnemo zavzemal za nadaljevanje tega prepotrebne delo na mednarodnih asirioloških srečanjih (*Rencontres Assyriologiques Internationales*), do katerih je prišlo po letu 1951. Zagotovil si je založnika in marljivo zbiral gradivo in sodelavce. Ko je smrt l. 1955 pretrgala njegovo delo, je imel pripravljenega že toliko gradiva, da so v letih 1957, 1959 in 1964 izšli prvi trije sešitki. Graški asiriolog E. Weidner je kot zvest Ebelingov prijatelj oskrbel izdajo tretjega snopiča. Na mednarodnem asiriološkem kongresu v Münchnu (l. 1957) so bile končno sprejete smernice, ki jih vidimo uresničene v četrtem in petem sešitku, o katerih tu kratko poročam.

Kakor se vidi na izpremenjeni naslovni strani, je izdajanje Realnega leksikona za asiriologijo (od 5. sešitka naprej tudi: »za prednjeazijsko arheologijo«) prevzel Wolfram von Soden (takrat profesor na Dunaju, sedaj v Münstru). On je najbolj viden nemški akadolog, znan kot avtor doslej najboljše akadске slovnice (Rim 1952), dalje akadskega silabarja (Rim 1966) in izdajatelj akadskega priročnega slovarja (Wiesbaden I, 1965, II, doslej 3 sešitke 1966 s.). Kot izkušen organizator znanstvenega dela si je tudi za realni leksikon izbral skupino soizdajateljev za posamezna področja, in sicer so to: za sumerologijo (medtem l. 1967 umrli) A. Falkenstein (Heidelberg) in D. O. Edzard (München), za akadologijo W. v. Soden sam in (v 4. seš.) R. Borger (Göttingen), (v 5. seš.) W. Röllig, za hetitologijo Heinrich Otten (Marburg ob Lahni), za arheologijo Anton Moortgat (Berlin) in P. Calmeyer; za zgodovino D. J. Wiseman (London). Tehnično uredniško delo je prevzela dr. Ruth Opificius. — Vidi se pa, da celo pri tako močnem uredniškem zboru izhajanje ne gre tako naglo, kakor bi pričakovali in želeli.

Počenši s 4. sešitkom se je tudi uveljavilo načelo, da posamezna gesla ostanejo nemška in so razvrščena po nemški abecedi. Obdelave gesel francoskih ali angleških avtorjev niso natisnjene več v prevodu, ampak v izvirnem jeziku.

Ker je Arheološki vestnik o prvih treh sešitkih Realnega leksikona za asiriologijo že poročal (IX-X/1, 1958-1959, str. 64 s.; XVII, 1966, str. 533 s.), se današnje poročilo omejuje na 4. in 5. sešitek. V njih so obdelana gesla od »Geschwulst« (oteklina), ki jo končuje René Labat (Collège de France, Paris) do nedokončanega »Girsu«.